

Recenzija
UDK 323.285

TERORIZAM

Dr Vojin Dimitrijević
Radnička štampa, Beograd 1982.

Nema sumnje, terorizam zahtijeva cjelovitu teorijsku analizu čiji se nedostatak osjeća kod nas. Knjiga V. Dimitrijevića **Terorizam**, koja se nedavno pojavila u našim knjižarama, čini mi se i pored namjere autora, ne uspijeva u tome.

Autor je koncipirao knjigu u tri dijela. **Praksa terora i terorizam** naslov je prvog dijela u kojem se nabranjem bogate prakse terorizma pokušava postaviti osnova za utvrđivanje samog pojma terorizma što ga autor dalje na taj način razrađuje u drugom poglavlju pod naslovom **Smisao i besmislenost, moć i nemoć terorizma**. U trećem poglavlju **Terorizam u međunarodnim odnosima** iznose se neki aspekti međunarodnih odnosa, terorizma i prava.

Autor u prvom dijelu započinje poglavljem o odnosu nasilja i politike, međutim, nedovoljno razlikuje pojmove 'nasilje' i 'teror'. Svako nasilje, naime, nije teror (iako se teror može ozbiljiti jedino putem nasilja). Autor zaključuje kako teror nastaje prekoračenjem »uobičajene« mjere nasilja kao načina vladanja, a time je sveo teror samo na kvantitativno sučeljavanje vladajućih (»uobičajenih«) odnosa. Spominjući da se »terorizam« prvi puta u potrebio da označi vladavinu terorom za vreme jakobinske diktature« (str. 24), V. Dimitrijević nije uočio i ono bitno što je time implicirano: da je teror novovjeki, građanski (načelna jednakost svih ljudi) fenomen.

Razlikujući teror u službi vlasti i teror u osporavanju vlasti (funkcija terora nije osporavanje, već provociranje!), autor pokušava pronaći »elemente za definiciju terorizma«. Taj se pokušaj temelji na tome da »treba imati u vidu koji su se postupci do sada smatrali terorizmom ili terorom protiv vlasti. Samo tako se može doći do definicije terorizma koja neće biti nasilje nad stvarnošću i nad uobičajenim rečnikom.« (str. 24). Budući da je kriterij zasnovan na prekoračenju »uobičajene« mjere nasilja i da se predviđa bitna pretpostavka terora kao novovjeke pojave, svo »pojavno bogatstvo« terora svodi se na opisivanje (uz dosta netočnosti i krivih interpretacija) pojava koje ovdje spadaju i onih koje ne spadaju: hašašini, tiranoubojice, anarhisti, nihilisti, fašizam, antikolonijalna borba, tupamarosi, »anarhoterorizam« ili terorizam »krajnje levice« (?), itd.

Ta potpuna zbrka koja se još povećava nerazlikovanjem ideoloških (političkih) »pokrića« terora, trebala bi poslužiti kao uvod u drugo poglavlje u kojem autor pokušava definirati terorizam, ukazati na sve njegove elemente, pronaći njegove uzroke i na kraju dati njegovu kritiku. Ukazuju-

ći na neke elemente koje smatra poteškoćama u definiranju terorizma te pokušavajući dati »neutralno« određenje, V. Dimitrijević smatra da je to najbolje učiniti tako »da se ukaže na one elemente koji postoje u aktima koji se smatraju terorističkim, mada u svakom od njih pojedini element nije podjednako naglašen ili nedvosmisleno prisutan« (str. 122). Prvi element u tom nizu je politička priroda terorizma«, međutim, »bogastvo njihovih oblika ponekad zamagljuje njihovu suštinu« (str. 122). Zbog toga se politička komponenta terorističkog akta raščlanjuje na tri dijela odnosno »može se tražiti na tri načina. Jedna kopča je subjektivni odnos teroriste, tj. njegovo uverenje da svojim aktom može da izazove političke promene. Drugi način posmatranja sastoji se u ispitivanju objektivne mogućnosti da se terorističkim delom postignu efekti u odnosima na vlast. Treća, naoko najstroža i najobjektivnija procena, usmerena je na utvrđivanje stvarnih posledica: ona odgovara na pitanje je li delo zaista imalo političke posledice.« (str. 123). Takvom raščlambom terorističkog akta ne postiže se ništa, osim što bi to autoru možda pomoglo da na osnovi nekakvih svojih kriterija pokuša terorizam »nekamo« svrstati. Naime, autor zaboravlja da je teror sračunata (bez obzira na tačnost računice), provokacija (politička) te da nužno, kao djelovanje koje je proglašeno provokativnim, uključuje i reakciju koju izaziva. Kao ostali elementi koji postoje u terorističkim aktima, spomenuti su: nasilje (u terorističkom nasilju, ono saopćava i prijetnju), izazivanje straha kod protivnika (šire grupa koja se može identificirati sa žrtvom), utjecaj na širu okolinu te »nenormalnost« terorizma (odstupanja od pravila igre). O promašenosti takvog definiranja terorizma, na razini psiholoških, individualno — psiholoških (ponekad i psihijatrijskih) fenomena, čini mi se da ne treba posebno govoriti.

Opće karakteristike kritike terorističkog akta, prema dr Dimitrijeviću, bile bi: prvo, teroristički akt kao neselktivan često pogađa nevine, a to implicira da postoje ljudska bića koja je, načelno, nehumano ubijati, kao i ona ljudska bića koja se (uz pretpostavku da se mogu braniti), može ubijati. »Drugi moralni razlog vezan je za viteške tradicije oružane borbe, u kojoj je protivnika dozvoljeno ubiti na otvoren, ali ne na podmukao način« (str. 151). Autor, čini se, zaboravlja da je tradicija ukinuta građanskim revolucijama, a osim toga viteška su se pravila primijenjivala samo među pripadnicima istog staleža, a nikako u odnosu na druge staleže. Osim toga, obje kritike koje se temelje na »moralnim razlozima« neodoljivo podsjećaju na kaubojske dvoboje, a i tu nije uvijek sve bilo fair, naime, postoje i revolveraši profesionalci.

Nakon pokušaja definiranja terorizma, analize njegovih elemenata i njegove osude, autor se u trećem poglavlju okreće terorizmu u međunarodnim odnosima. Autor govori o raznim vidovima međunarodnog terorizma, njegovim implikacijama i načinima da se eliminira njegovo štetno djelovanje u međunarodnim razmjerima.

Pred sam kraj knjige, u Post scriptumu, kaže se: »Svaka priča o terorizmu ostaje nedovršena« (str. 260): Dodao bih — ovom knjigom nije ni počela.

Oliver Kurtović